

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยการจัดความยากจนของชุมชนชนบทที่มีความสำคัญ เพราะเป็นรากฐานการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืนในมิติของการพัฒนาประเทศ ดังนั้น ความรู้แบบองค์รวมที่สามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติจึงมีความสำคัญยิ่ง โครงการวิจัยนี้โน้มนำปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนากรอบคิดการวิจัยและดัชนีชี้วัดความยั่งยืนของทุนทรัพยากร ความมั่นคงของ ระบบผลิตภาคเกษตรและภาวะความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน เพื่อให้มีความรู้แบบองค์รวมที่เหมาะสม กับสังคมเกษตรเพิ่มขึ้น โดยเลือกหมู่บ้านต้นผึ้ง ลุ่มน้ำแม่เปอะตอนบน อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นพื้นที่ตัวแทนที่ดี เพราะเป็นชุมชนพื้นที่สูงที่วิถีชีวิตและการเกษตรอยู่ภายใต้ข้อจำกัดทางธรรมชาติและ กฎระเบียบการใช้ประโยชน์ที่ดินของอุทยานแห่งชาติออบหลวง และอยู่ในเขตส่งเสริมของศูนย์พัฒนา โครงการหลวงขุนแปะ วัตถุประสงค์งานวิจัยมี 3 ประการดังนี้ 1) ศึกษาศักยภาพและการจัดการฐาน ทรัพยากรธรรมชาติ ผลกระทบของการผลิตภาคเกษตรต่อฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 2) ศึกษาและพัฒนาดัชนีชี้วัดความยั่งยืนของฐานทรัพยากรการผลิต และความมั่นคงของระบบผลิตภาคเกษตร และเศรษฐกิจภาคเกษตรระดับครัวเรือนและระดับชุมชน ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ประเมิน ความยั่งยืนของฐานทรัพยากรการผลิต ความมั่นคงของระบบผลิต และเศรษฐกิจภาคเกษตร ทั้งในระดับ ครัวเรือนและระดับชุมชน โดยศึกษาวิจัยด้วยวิธีการที่หลากหลายและยืดหยุ่น เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วม ด้วยการผสมผสานระหว่างงานวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณให้เกื้อกูลกัน และที่สำคัญคือการสร้างความสัมพันธ์ ที่ดีกับชุมชนในตอนเริ่มต้น การเข้าร่วมกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนกับคณะวิจัยสามารถแลกเปลี่ยนและรับ ข่าวดสารข้อมูลซึ่งกันและกัน จากนั้นให้นักวิจัยท้องถิ่น เก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ด้วยแบบสอบถามเกษตรกร 91 ชุด ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การมีส่วนร่วมโดยเวทีชุมชน การประชุมกลุ่มย่อย และการสัมภาษณ์เชิง ลึก

ผลสำเร็จของงานวิจัยนี้ คือพัฒนากลุ่มดัชนีชี้วัดและวิธีการประเมินความยั่งยืนชุมชนเกษตรที่ สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของชนเผ่าปกากะญอ และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดการประเมินความ มั่นคงของชุมชนเกษตรพื้นที่สูงได้ ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่เกษตรเพื่อผลิตข้าวและพืชผักบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งการเกษตรพาณิชย์ และความสามารถในการผลิตอาหารเพื่อบริโภคในครัวเรือนและชุมชนอย่าง พอเพียง ส่วนความมีเหตุผลนั้น พิจารณาจากการจัดการระบบผลิตพืชพาณิชย์เพื่อให้มีกำไร และเกิดความ สมดุลระหว่างรายได้และต้นทุนการเพาะปลูก ประการสุดท้าย ภูมิคุ้มกันครัวเรือน พิจารณาจาก ความสามารถของสมาชิกวัยแรงงานที่จัดหาอาหารได้พอเพียงกับสมาชิกในครัวเรือน มีแหล่งรายได้ หลากหลายและสามารถบริหารจัดการออม เพื่อให้ครอบครัวอบอุ่น มีภาวะมั่นคงทางอาหารและเศรษฐกิจ

ผลการประเมินความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับครัวเรือนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ ในระดับ **สูง** แต่อาจลดระดับลงได้เพราะการปลูกพืชพาณิชย์และการผลิตอยู่ในภาวะ **มั่นคงแบบมี เงื่อนไข** สำหรับผลการประเมิน 3 ทุนหลักของชุมชนบ้านต้นผึ้ง กล่าวได้ว่า ณ เวลานี้ บ้านต้นผึ้งมีความ มั่นคงเข้มแข็งในระดับ **ปานกลาง** เพราะ 1) ทุนทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่พอประมาณ แต่มีทิศทาง เข้าสู่ภาวะเตือนภัย จากการเกษตรพาณิชย์ที่ความเข้มข้นขึ้น จนส่งผลต่อความอุดมสมบูรณ์ของดินและ

คุณภาพน้ำ 2) ช่วงปี พ.ศ. 2549 -2551 ชุมชนบ้านต้นฝิ่งมีภาวะความมั่นคงทางเศรษฐกิจระดับ **ปานกลางค่อนข้างสูง** ซึ่งเป็นภาวะความพอเพียงขั้นพื้นฐานหรือพอกินพอใช้ แต่ด้วยชาวบ้านมีรายได้หลักจากการผลิตภาคเกษตร เกษตรกรจำเป็นต้องบริหารจัดการเกษตรอย่างมีเหตุผล ทั้งการเลือกผลิต การใช้ฐานทรัพยากรและการลงทุน 3) ทุนทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาความรู้ทางการเกษตร การดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติถดถอยลงไปบ้าง และพบเงื่อนไขสำคัญต่อการพัฒนาสู่ระดับสูง คือ กลุ่มผู้นำต้องสามารถวิเคราะห์และประเมินชุมชน รวมทั้งกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาตามภูมิสังคมของตนเองแบบค่อยเป็นค่อยไปอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะแนวทางการศึกษาวิจัยนั้น ควรพัฒนาแบบจำลองการประเมิน การบริหารจัดการ ทุนในสี่มิติ (ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม) ของชุมชนปกากะญอ ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการนำชุดดัชนีชี้วัดที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปทดสอบในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะภูมิสังคมใกล้เคียงกับบ้านต้นฝิ่ง รวมทั้งทดสอบการทำงานและการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเสถียรของแบบจำลอง